

Азербайжан

АЗЕРБАЙЖАН СОВЕТ ЯЗЫЧЫЛАРЫ ИТТИФАГЫНЫН АЙЛЫГ
БӘДИИ ӘДӘБИЯТ, ИНЧЭСӘНӘТ ВӘ ИЧТИМАИ-СИЯСИ ЖУРНАЛЫ

1923-чү илдән чыхыр

МҮНДӨРӨЧӨ

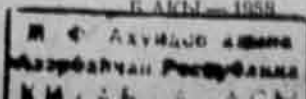
Һүсейн Мехди—Гара дашлар (роман)	3
Никар Рафибейли—Баһар ләһзәси, Нухада хан сарайы, Тәртәр, Күрд гызы, Соғг булаг, Сү дастаны, Нәғмә, Урақ, Гөләм (шеңрләр)	71
Байрам Байрамов—Ярпағлар (роман)	74
М. Сейидзадә—Илгарын бағчасы, Тәр чичәкләр, Би-чағ (шеңрләр)	119
Һәмид Ахундау—Көрүш (һекайә)	121
Исмайыл Солтан—Көйөрчин, Ели бина, Бомбей, Самәндәр, Лермонтов һаггында баллада, Дағлар гызы (шеңрләр)	124
Әләкбәр Зиятай—Оғлум бағы сефир, мән оғлумун өзүңү (шеңр)	128
Әдәби кәңчлик	
Әлибала һачмәс—Бөйүк дәрәд (һекайә)	129
Маммәд Ибраһимов—Арыз һаггында нәғмә, Сәһәр-сәһәр (шеңрләр)	133
Сәрдар Әсадов—Ушағлыг достларыма, Чобан түтә-һи (шеңрләр)	134
Дүня әдәбиятындан	
Майк Күүн—Памфлетләр	136
Асия пә Африка өлкәләри язмышларынын әсәрләри	
Әһмәд Нәдим Гасимй—Оғру, Оғул (һекайәләр), Кәнд ахшамы (шеңр)	145
Заһур Назир—Мән пә үчүн күнаһкарам (шеңр)	159
Фәрг Бүһари—Дан сөкүләндә, һәгигәт мәш'әли (шеңрләр)	160
Фәиз Әһмәд Фәиз—Гәләһимми әддылар (шеңр)	161
Виринату да Крус—Гара аша (шеңр)	162
Франсико Хосә Танвейра—Синйора Карлота һаггында романс (шеңр)	162
(Арды 2-чи сәһифәдә)	

8

АВГУСТ

АЗЕРБАЙЖАН СОВЕТ ЯЗЫЧЫЛАРЫ ИТТИФАГЫНЫН НӘШРИЯТЫ

Б. АКИН—1923

2002

Шаһмары эллери тутудан кими
Һәммәт фурсәтдән истифадә элөйиб
онун үзүнә мөһәммәд бир шилә чәк-
дә. Бармагларынын бешини дә ери
галды.

Юсиф, һәммәтнин назик бойнун-
дан ишшиб ону галынын агзына
фырылатды. Һүммәтә гишгырыб
бармагыны онун үстүнә салкәләди.

— Ушагы нийә тутуб вурдурур-
сан, утаммырсан?

Һүммәт керн чәкилиб күлүмсүн-
дү.

— Айыб олсун, Юсиф. Аралайы-
рам, йохса, вурдурурам?

О, үзүнү һәммәтә тутду:— Дә'нот
затына кәлсиң, сүрүк бурдан!—
Сәһра Шаһмары мөзәммәт эләди.
Онун дөлийн сөзләр араны сәкиг-
дөшдирмәк өзөзинә даһа да гызыш-
дырды.

Юсиф, һәммәтн итәләйиб гапы-
дан чыхартды. Шаһмары данлады.
Сәһра көзләрини Һүммәтнин үзүнә
икләйиб деди:

— Бах, бунлар һамысы сәнин
әмәлинин нәтичәсидир. Кәндин керн
гаһмасынын нәтичәсидир ки, Кола-
ны адамлары инди дә чомаг даһасы-
на чыхырлар. Күндә бирини башы
ярылыр, бирини яхасы чырылыр.

Һүммәт, она әйри-әйри бахыб,
архайын-архайын чаваб верди:

— Ә, екс-екс данышма, сән ал-
даһ. Кәлмисэн дә, мөдәнийәт өй-
рәт. Кәнд арасында кәзиб деди-го-
ду салмагдан башга пешән йохдур.
Гәһромансан дейин, башымыза чы-

хачагсан? Ийирми күндән артыг-
дыр кәлмисэн. Бир сот әмәккүнүн
дә йохдур. Нә истәйирсэн биздән,
чаным? Нә вермисэн бизә, ала бил-
мирсэн? Де көрүм сәни бура ким
чагырыб? — Кет-кәдә сәдр, гызы-
шырды.

Юсиф, яхына ерийиб юмругуну
һесабдарын столуна чырды.

— Бура бах, һеч гызышма, йох-
са кәлкән өзүнә при көрүнүр!

Һүммәт онун гырымына бахыб
керн чәкилди. Юсиф әйни һиддәт-
лә давам элди:

— Мән бура өзүм кәлдим. Го-
һумларынын һәрәснә флаң гәдәр
һавайы әмәккүнү верирсэн. Һәммә
һансы багы бечәриб? Бир дәфә ке-
либ бахмысанмы? Һәлә бир дилин
дә вар данышырсан?

Бу сөзләри эшидәндә әлә бил
Һүммәтнин ийнәси тикиш тутду:

— Баг истәйирсэн дә, кет бечәр.
Нийә бош-бекар кәзирсэн?

— Мән кәлән күндән ишләйирәм.
Сәнин көзүнә көрүнмүр. — О башы-
ны ашагы салыб пул кими гызаран
Шаһмарын голундан янылды. — Кәл
кәдәк, — деди, — әрәр йохдур, һәр
шей айдын олар. Сәнинсә, Һүм-
мәт, адамлары бурдан әкмәк нәм-
рән баш тутмазчаг!

Һүммәт чаваб веринчәйә гәдәр
гапы тагылдады. Күнчдән индичә
чыхан һесабдарын өлкүн көзләри
сәдрә, сәдрин долшыг нәзәрләри
исә әрблә өртүлән гапыя эшлән-
ди.

(Арды вар)

☆

М. СЕПИДЗАДӘ

ИЛГАРЫН БАҒЧАСЫ

Илгарын Шүвәлайда
Бир гоча дайысы вар.
Тәтил заманы Илгар
Һәрдән кәндә кәләндә,
Дайысынын эвиндә
Галыр үч-дөрд күн гонаг.
Нияз дайы бағбандыр,
Салыб сәфалы бир бағ.
Күлләри, чичәкләри
Бечәрир севә-севә.
Етишдириб бағында
Чохлу ләззәтли мейвә.
Илгар кәндә кәлмишди
Кечән ил лайыз чагы.
Дайысылә бәрәбәр
Кәзирдә сәһәр багы.
Әтир сачыр һейвалар,
Дәймишди күләйшә нар.
Бахдыгча ағачлара
Фәрәһләнирди Илгар.
Она күлүмсәйирди
Ал-әлван гызыл күлләр.
Бир нечә ағач әкди
Нияз дайы бу сәһәр.
Бағчылыг ишләрилә
Илгар чох марагланды.
Гәлбиндә бу сәнәтә
Бир мәнәббәт оянды.
Деди:— Ай дайы, мән дә
Ағач әксәм көйәрәр?

— Бала, нийә көйәрмир.
Һәр нә әксән бәр верәр.
Бу күлләр, бу ағачлар
Баша кәлир әһмәтлә.
Дайысынын әляно
Илгар бахды дигәтлә.
Нияз дайы Илгары
Һәвәсләндирсени дейә,
Үч-дөрд мейвә ағачы
Верди онл һәдйәйә.
Деди:— Кет һәйәтдә әк!
Ағыллы балам Илгар,
Вахт олар бәр кәтирәр
Бу көрдүйүн ағачлар.
Шәһәрә кәлән кими
Бу тинкәләри әкди.
Күбрә сәпди, суварды,
Илгар чох әһмәт чәкди.
Күн кечиб доланды ай,
Етишди кәзәл баһар.
Ағачлара бир сәһәр
Бахмага кәлди Илгар.
Көрдү ки, һәр ағача
Сәпниб санки инчи,
Ағачлар чичәкләниб,
Артды онун сәнинчи.
Илгар өз бағчасына
Әйләйирди тамаша,
Дүшүнүрдү һәр арзу
Әһмәтлә кәлир баша.

☆

ТӘР ЧИЧӘКЛӘР

Бир дәстә тәзә чичәк
Гоюдмушду күлдәна,
Эвдә әтир сачырды
Тәр чичәкләр һәр яна.
Яхылашды марагла
Күлдәна кичик Күләр.
Гызын хошуна кәлди
Бу рәнк-бәрәнк чичәкләр.
Яларды анасына

Гызынгаз дәнә-дәнә:
— Ана, көтүр күлдәндән
О күлләри вер мәнә.
Ана деди:— Күлдәнын
Габагында даһа, бах!
Гызым, эвдә нә көрсә
Она әл атмаз ушаг.
Өз сөзүнүн үстүндә
Күләр инадла дурду.

Дарамб, ташини
 О тез-тез ерә вурду.
 Ана күлү вермәди.
 Деди:—Сус, Күләр, бәсдир!
 Өзүнү шаһат форма,
 Бу анадан әбәсдир.
 Күләрисә кейрагди
 Анасының сөздәри.
 Ыйчансыдан яшарды
 Онуң гара көзләри.
 Гөмшү гадан сөйләди:

— Беш күнлүклүр чичәкләр.
 Кәл гызын үрөйини
 Сындырма, әй Мүнәввәр.
 Ана деди:—Билірәм
 Солуб кедәр күл-чичәк.
 Чичәйи версәм, бир ан
 Гызым олар севинчәк.
 Лакин бу шылтаглары
 Чыхмаз онун ядындан.
 Күләр дә өмрү бою
 Дөймәз өз инадындан.

☆

БЫЧАГ

Гызы телли күнәш чыхып ишыг айырды,	Дүзү мәнә ярашмайыр бу чиркин пешә.
Шәфәтиндән илаад бычаг парылдайырды.	Гой бир хәлвәт кушә тапым әлләрдән узаг,
Сәйр әйләйиб өз һүсүнү бычаг бирчә ан	Раһатланым кечә-күндүз әлләрдән узаг.
Тәһәсини шәфәтино кәсиди һейран.	Бир хәлвәт ер танып бычаг айларча ятды.
Деди:—күлтәк чарылдаян бычагам, нәдән	Ишләмәди рәнжи тамам дөндү, пас атды.
Белә зәһмәт чәкиб һәр күн ишләйирәм мән.	Онда кечмиш парылтыдан әсәр галмады.
Сәһәр-ахшам салыр мәнә гадмылар ишә,	Сары паслы тийәсиндә кәсәр галмады.

☆

НӘМИД АХУНДЛУ

К ө р ү ш

(һекайә)

Ахшамды. Профессор Бабаев мү-
 тәлиә әдирди. Он үч яшлы гызы һә-
 чәр ичәри кириб деди:

— Ата, бир киши сәни көрмәк и-
 стәйир.

Профессор көзләрини китабдан
 айырмадан. башы илә разылыг
 ишарәси верди. Отаға гырк-гырк
 беш яшларында бир киши кирди.
 Үзүнү түк басмышды. Әйниндә ним-
 даш палто варды. О, профессору
 көрдүкдә тутулду. Көзләринә илан-
 маг истәмәди. Бир дә дигәтлә бах-
 ды: о өзү иди! Элә бил кишини кан-
 дара мыхладылар. Кәлдийинә пе-
 шиман олду. Профессор китабдан
 бир ан кеч айрылсайды, о, дөнүб
 кәлкә кими отагдаң чыхачагды. Бу-
 рая тәсәлли үмидилә кәлмәсинә
 бахмаяраг, һәкәмин көзүнә көрүн-
 мәдән баш көтүрүб кедәчәкди. Ла-
 кин профессор она мачал вермәди.
 Китабы бүкүб нәзәрләрини таныя
 сары йөнәлтди. Фириндә кечән
 күнләр чапланды; хәялы ону ийир-
 ми ил әзвәлки күнләрә апарды.

...Шәмси Бабаев тибб институту-
 ну еничә битармишди. Кәнд район-
 ларындан бириндә хәстәхана мүди-
 ри ишләйирди. Чәрраһийә әмәлий-
 яты мүвәффәгивәтлә кечирди. Көн-
 лү исә, өзү демншкән «яралы», ша-
 фасы да һәчәр адлы бир гаракөзүн
 алшидә иди. Гыз онуңла бир ердә
 тибб бачысы ишләйирди. Демә, һә-
 чәрә, онун хәбәри олмадан районун
 мәс'ул ишчиләриндән бириси дә ву-
 рулубмуш. О, чәрраһа рәғиб олдуғу-
 ну билдикдә, кәңч һәкимә алиндән

кәлән пилсийн әтмәйә башлайыр.
 Нәһайәт, бөһтанла ләкәләнән чәр-
 раһ башга района көчүрүлүр, сәвди-
 йи гыздан һәмшиәлик айры дүшүр.
 һәммин адам онун кәңч өмрүнү
 зәһәрләмиш, она олмазын изтираб-
 лар чәкдирмиш Рүстәм Қазымов,
 инди отағын астанасында дурмуш-
 ду. О, нә чәсарәтлә бурая аяг бас-
 мышды? һәят, көрәсән, бир дә он-
 лары нийә көрүшдүрдү?

Киши, бу суаллара чаваб вермәк
 истәйирмиш кими, ериндән тәрпәлиб
 профессора яхылашды, хырылтылы
 бир сәслә деди:

— Кағыз вар, сизә чатачаг.

Профессор она бахмадан мәктубу
 алды, титрәк әлләрилә зәрфи ачды,
 таныш хәтлә язылмыш сәтирләри
 охуду:

«Әзизим Шәмси! Бу мәктубу сәнә
 колхоздан язарам. Бурая, ерли көз
 һәкимләринә көмәйә кәлмишәм. Бу-
 күн агыр бир хәстә ушаға раст кәл-
 дим. О языгы анчаг сәнин мөһәрәтин
 өлүмүн пәнчәсиндән гуртара биләр.
 Ушағы инына көндәйирәм, хәлиш
 әдирәм көмәйини әсиркәмәйәсән!

Достун Нәриманова».

Профессор Бабаев көркәман чәр-
 раһ иди. һәрби хәстәханлада ишлә-
 йирди. Амма әйдә һәр кәсә гөбүд әт-
 мәди. Буну кағызы язан досту да
 билмәмиш дейиләди. Лакин бир иш-
 сән һәти бәлә чидди тәдлүкәдә
 икән бу бәрәдә нә сәһбәт ола би-
 ләрдән? Гадмын хәлишинә әмәл
 әтмәк ләзимды. О, нәзәрләрини